Района йӗркеленӗренпе 65 ҫул ҫитнӗ май

«Муркаш калаҫать!»

– «Муркаш калаҫать. Ырӑ кун сире, хисеплӗ радио итлекенсем! Вырӑнти передачӑна пуҫлатпӑр. Паянхи кӑларӑмра: районти кӗске хыпарсем...».

Ҫакӑн пек ӑшӑ сӑмахсемпе, дикторӑн усӑмлӑ сассипе пуҫӑнакан районтан паракан радиопередачӑсен кӑларӑмӗсене ял ӗҫченӗсем кӗтетчӗҫ. Вӗсем вара кашни эрнере виҫӗ кун – тунти кун, юн кун тата эрне кун тухатчӗҫ. Хӗрӳ ӗҫ ҫинче – ҫурхи ака-суха, вырӑх-вырлӗх апачӗ хатӗрленӗ, тыр-пул пухса кӗртнӗ тапхӑрта, ҫавӑн пекех районта ирттерекен мероприятисене тата пысӑк пӗлтерӗшлӗ уявсене халалласа радиопередачӑсен хушма кӑларӑмӗсене те йӗркелетчӗҫ.

Район пурнӑҫӗ ял хуҫалӑхӗпе ҫыхӑннӑ май, радиопередачӑсенче колхозсемпе совхозсен ӗҫне-хӗлне, ял ӗҫченӗсен ҫитӗнӗвӗсене анлӑн ҫутатнӑ. Ку тӗлӗшпе вара ыттисемшӗн ырӑ тӗслӗх пулса тӑракан хуҫалӑхсем те сахал пулман.

Апат-ҫимӗҫ программине пурнӑҫласа, районти ял хуҫалӑх предприятийӗсенче тыр-пулпа ҫӗр улми, вырӑх-вырлӗх продукчӗсем ытларах туса илес тӗллевпе интенсивлӑ технологипе агротехника ҫӗнӗлӗхӗсене пурнӑҫа кӗртсе пынӑ. Вырӑх-вырлӗх отраслӗ те сулмаклӑ утӑмсемпе аталанса пынӑ.

Ҫавна май радиопередачӑсен кӑларӑмӗсем урлӑ производствӑра малта пыракан ӗҫ коллективӗсен опытне пропагандӑласси тӗп вырӑнта пулнӑ. Района сулмаклӑ, экономика тӗлӗшӗнчен ҫирӗп аталанса пыракан, ыттисемшӗн тӗслӗх пулса тӑракан хуҫалӑхсем сахал мар пулнӑ. Вӗсен шутӗнче «Ударник», «Передовик» совхозсем, «Свобода», «Сеятель», «Герой», «Восток», Е. Андреев яч. хис., Суворов яч. хис. хуҫалӑхсем.

Районти строительство ӗҫӗ-хӗлӗ, ялсенче ҫут ҫанталӑк газӗ кӗртесси епле пыни ҫинчен те халӑх патне ҫитернӗ.

...Муркашран паракан радиопередача кӑларӑмӗсене 1986–2001 ҫулсенче, вун пилӗк ҫул Александр Матвеевич Шариков йӗркелесе пычӗ. Вӑл мӗн кӗҫӗн классенче вӗреннӗ вӑхӑтрах ҫак ӗҫпе ҫыхӑннӑ теме пулать. Калмӑк шкулӗн 3-мӗш классӗнчен тытӑнса шкулти «Пионер» стена хаҫачӗн, Оринити вӑтам шкулта 5 – 8-мӗш классенче вӗреннӗ чухне те класри стена хаҫачӗн редколлегийӗн членӗ пулнӑ. Хӗсметре службӑра пулнӑ чухне те «Боевой листоксем» кӑларма хутшӑннӑ. Унтан таврӑнсан тӑван «Восток» хуҫалӑхра «Малалла» стена хаҫачӗн редакторӗнче тӑрӑшнӑ, районти «Ҫӗнтерӳ ялавӗ» хаҫатпа та тачӑ ҫыхӑну тытнӑ. Унта унӑн ял ӗҫченӗсем ҫинчен сахал мар тӗрлӗрен материалсем пичетленнӗ. 1977 ҫулта вара районти «Ҫӗнтерӳ ялавӗ» хаҫатра корреспондент ӗҫне кӳлӗннӗ.

А. Шариков хӑйне шанса панӑ ӗҫе тӳрӗ кӑмӑлпа, ответлӑха туйса пурнӑҫланӑ. Хӑйӗн ӑсталӑхне ӳстерсе пынӑ. Радиопередачӑсен кӑларӑмӗсене ҫӗнӗлӗхсем кӗртме тӑрӑшнӑ.

Вӑл хӑйӗн «Репортер» диктофонӗпе тӑтӑшах – йӗпесапа-и, шӑрӑх-и е тата шартлама сивӗ – нимӗнле ҫанталӑка пӑхмасӑр районти ӗҫ коллективӗсене тухса ҫӳренӗ. Журналист лайӑххине те, япӑххине те асӑрхама тӑрӑшнӑ. Вӗсемпе вара передачӑсен кӑларӑмӗсенче анлӑн усӑ курнӑ. Ӗҫ геройӗсем ҫинчен репортажсем йӗркеленӗ. «Район уй-хирӗсенче» кӑларӑмсенче агрономсемпе механизаторсем, уй-хир ӗҫченӗсем сӑмах илнӗ.

Вырӑх-вырлӗх пӑхаканӗсене те аякра хӑварман. «Тӑватӑ пинлисен клубӗ» ярӑмсенче вара султалӑкра кашни ӗнерен нумайрах сӗт суса илнӗ дояркӑсем хӑйсен ӗҫри

ӳсӗмӗсемпе тата опычӗпе паллаштарнӑ.

А.М. Шариков журналист район ӗҫне-хӗлне, пурнӑҫне анлӑн ҫутатас тӗллевпе радиопередачӑсен кӑларӑмӗсене интереслӗ те тарӑн содержаниллӗ йӗркелеме тимленӗ. Ку тӗлӗшпе кашни уйӑхра пӗрре тухса тӑракан «Сын тата саккун», «Тӑван тавралӑх», «01» служба пӗлтерет», «Сывӑ йӑла-йӗркешӗн», «Сывлӑх», «Шкул пурнӑҫӗ», «Советсен ӗҫӗ-хӗлӗ», «Фронтовик асаилет» тата ытти кӑларӑмсене, культурӑпа спорт хыпарӗсене те радио итлекенсем хапӑл туса йышӑннӑ. Радио итлекенсен ыйтӑвӗсене тивӗҫтерсе «Музыка саламӗ» кӑларӑм йӗркеленӗ.

Кӑларӑмсенче ҫавӑн пекех района ертсе пыракан явапла ӗҫченсене, ял хуҫалӑхӗпе производство, сутуилӳпе йӑла ыйтӑвӗсене тивӗҫтерекен тата ытти отраслӗсен ертӳҫисене, тӗп специалисчӗсене, рядовой ӗҫченсене, ватти-вӗттине те сӑмах панӑ.

Александр Матвеевич Шариков журналист-радиоорганизатор Чӑваш телевидениӗпе радиовещани компанийӗпе те ҫыхӑну тытнӑ. Вӑл хатӗрлесе панӑ тӗрлӗрен репортажсем Шупашкартан паракан радиопередачӑсен кӑларӑмӗсенче сахал мар янӑранӑ. Ҫавӑншӑн асӑннӑ компани Тав ҫырӑвне те тивӗҫнӗ.

Ҫапла, хӑй вӑхӑтӗнче вырӑнти радиоузелтан паракан передачӑсен пӗлтерӗшӗ пысӑк пулнӑ. Ахальтен мар ӗнтӗ: «Радио – массӑллӑ информаци хатӗрӗсенчен пӗри»,– тенӗ.

КӖСКЕ СПРАВКА:

– Муркаш районӗнчи радиовещани передачине 1960 ҫулсенче йӗркеленӗ.

– Унӑн кӑларӑмӗсене Иван Петрович Лебедев чылай ҫул йӗркелесе ертсе пынӑ.

– 1979–1983 ҫулсенче ҫак ӗҫе Анна Ананьевна Чернова, 1984– 1986 ҫулсенче Анатолий Иванович Тихонов – районти «Ҫӗнтерӳ ялавӗ» хаҫатӑн радиоинформаци пайӗн заведующийӗсем ертсе пынӑ.

– 1986 ҫултан тытӑнса 1995 ҫулччен район хаҫачӗн корреспондент-радиоорганизаторӗ, унтан вара 2001 ҫулччен район администрацийӗн радиовещани редакторӗ пулса Александр Матвеевич Шариков вӑй хунӑ.

– Ун хыҫҫӑн пӗр вӑхӑт ҫак ӗҫе Надежда Валерьевна Григорьева, 2005–2006 ҫулсенче, районтан паракан радиовещание пӗтериччен, Лидия Петровна Павлова йӗркелесе ертсе пынӑ.

– Районти вӗрентӳ пайӗнче ӗҫленӗ Евгения Ивановна Данилова, культура пайӗнче инструкторта вӑй хунӑ Фаина Зосимовна Киселева (Вязова), районти «Ҫӗнтерӳ ялавӗ» хаҫат редакцийӗн секретарь-машинисткинче тата районти ача-пӑча библиотекинче ӗҫленӗ Ольга Васильевна Лебедева, халӗ «Ҫӗнтерӳ ялавӗ» хаҫатра корректор пулса ӗҫлекен Ольга Филипповна Суворова дикторсем пулса чылай ҫулсем тӑрӑшнӑ.

В. ШАПОШНИКОВ.

Сӑн ӳкерчӗкре: А.М. Шариков район передачисене хатӗрленӗ вӑхӑтра.

Кӑшарнинчи тӗл пулу

Тӑванӗсем пулчӗҫ

Акӑ Кӑшарни эрни те иртсе кайрӗ. Ҫак кунсенче Каршлӑхри Александр Невский мӑнастирӗнчи ҫветуй шыва кӗме пыракансем те сахал мар пулчӗҫ.

Ҫакӑнти вӑрҫӑпа ӗҫ ветеранӗсен интернат ҫуртӗнче пурӑнакан Ольга Семеновна Семенова та Кӑшарни кун ҫуралнӑ. Вӑл 1926 ҫулта Канаш районӗнчи Ухман ялӗнче колхозниксен ҫемйинче кун ҫути курнӑ. 1941 ҫулта ӑна Новосибирск хулинчи ҫар заводне снарядсем тунӑ ҫӗре ӗҫлеме илсе кайнӑ. 1945 ҫулта Киров хулинче вӑрман касиӑ ҫӗрте ӗҫлеме тытӑннӑ.

Тӑван киле 1947 ҫулта кӑна таврӑннӑ. Хыҫҫӑн ӗмӗрӗпех хуҫалӑхра дояркӑра вӑй хунӑ. 1977 ҫулта хӑйӗн мӑшӑрне тупнӑ. Петр Садыкович вӑрҫӑ участникӗ пулнӑ. 1982 ҫулта Ольга Семеновна пенсие тухнӑ, 2000 ҫулта унӑн мӑшӑрӗ ҫӗре кӗнӗ.

Ольга Семеновна пӗччен тӑрса юлнӑ хыҫҫӑн социаллӑ пулӑшу пайӗн ӗҫченӗсем тӑрӑшнипе Каршлӑхри вӑрҫӑпа ӗҫ ветеранӗсен интернат ҫуртӗнче хӳтлӗх тупнӑ. Эпир кунта пурӑнакан ватӑсене хӑйсен тӑванӗсемпе тӗл пулусем иртгерме майсем туса пама тӑрӑшатпӑр. Ольга Семеновна патне те тӑванӗсем килсе кайрӗҫ. Вӑл питех те хавас юлчӗ ку тӗл пулупа.

В. КРЮЧКОВА, культорг.

Сӑн ӳкерчӗкре: тӗл пулу нумайлӑха асра юлӗ.

Ӗҫре пултаруллисем

Илемлӗхпе тыткӑнланӑ вӗрентекен

Кӗрхи хӗвеллӗ кун шкул ачисемпе вӗрентекенсем колхоз уй-хирӗнче ҫӗр улми пуҫтараҫҫӗ. Пӗр арҫын ача кӑна шкул алӑкӗ умӗнче тӑкама кӗтнӗн йӗри-тавралла тинкерет. Мӗн хистет-ха ӑна хӗрӳ ӗҫ вӑхӑтӗнче алла усса ларма? Арҫын ачана кунта канӑҫ паман пӗр ӗҫ илсе килнӗ. Вӑл шкулти пионервожатӑя Софья Никитичнӑна кӗтет.

Софья Ершова пӗр вӑхӑтрах шкулти пӗрлештернӗ отрядӑн командирӗ те пулнӑ. Чӑваш Енре шкулти производство бригадисемпе пӗр шайра тӗрлӗ ҫулхисен отрячӗсем те ӗҫленӗ. Вӗсенче октябреноксем, пионерсемпе комсомолецсем пӗрле колхоз уй-хирӗнче вӑй хунӑ, кунпа пӗрлех хӑйсен канӑвне йӗркеленӗ, концертсене хатӗрленсе репетицисем ирттернӗ, походсене ҫӳренӗ.

Уроксем хыҫҫӑн Софья Никитична пластинкӑсем илсе килсе ачасене Бетховен кӗввисене итлеттернӗ, Чайковский пултарулӑхне тишкернӗ. Композиторсем ҫинчен кӑна мар, ӳнерҫӗсен пултарулӑхӗпе те паллаштарнӑ.

Софья Никитична Ершова 1941 ҫулта Юнкӑ ялӗнче ҫуралнӑ. 1949 ҫулта Юнкӑри ҫичӗ ҫул вӗренмелли шкулӑн пӗрремӗш класӗнче вӗренме пуҫланӑ. Ача чухнех тӑрӑшулӑхӗпе, типтерлӗхӗпе палӑрса тӑнӑ. 1959 ҫулта Нискасинчи вӑтам шкултан вӗренсе тухнӑ. Юрӑ-ташӑна ӑста пулнӑран юрӑ вӗрентекенӗ пулма ӗмӗтленнӗ. Вӑл вӑхӑтра Чӑваш педагогика университетӗнче юрӑ уйрӑмӗ пулман, ҫавӑнпа хӗр ача Ҫӗрпӳри культурӑпа ҫут ӗҫ училищине вӗренме кӗрет. Ҫут ӗҫ работникӗсен республикӑри шкулӗнче те художество пултарулӑх коллективӗн ӗҫне активлӑ хутшӑнать, хӑйӗн ӑсталӑхне татах ӳстерет.

1962 ҫулта художество пултарулӑх ушкӑнӗн ертӳҫин дипломне алла илсе Москакасси шкулне ӗҫлеме килет.

Шкулти пурнӑҫа интереслӗрех тӑвас тесе тата хӑйӗн пултарулӑхне туптас тӗллевпе Софья Никитична хор кружокӗ йӗркелет, ташшисене те хӑех вӗрентет.

Пӗлӳшӗн ҫунакан ҫамрӑк вӗрентекен малалла ӑнтӑлнӑ, шкулта ӗҫленӗ хушӑрах Чӑваш педагогика университетӗнчи вырӑс чӗлхипе литературин факультетӗнче те вӗреннӗ. Ӑстан кӑна вӑй ҫитнӗ-ши пӗр вӑхӑтрах шкулта ачасене илемлӗх тӗнчине илӗртме, клуб ертӳҫинче тӑрӑшма, ялти хор кружокне ертсе пыма?

1970 ҫултан тытӑнса Софья Никитична вырӑс чӗлхипе литературине вӗрентме пуҫӑнать. Ачасене тӗрӗс ҫырма-вулама вӗрентес тесе чунне парса ӗҫлет.

Софья Никитична 1970 ҫулхи ҫу уйӑхӗнче Пӗтӗм Союзри ҫамрӑксен Союзӗн Тӗп комитечӗн «Чи лайӑх пионер-вожатӑй» паллипе, Чӑваш Республикин Аслӑ шкул тата вӗрентӳ наукисен министерствин Хисеп грамотипе, «Ӗҫ ветеранӗ» медальпе наградӑланӑ, «Раҫҫей Федерацийӗн пӗрлехи вӗрентӗвӗн хисеплӗ ӗҫченӗ» ят панӑ.

Вӗрентекеншӗн нумай ҫул хушши тӑрӑшса ӗҫленӗшӗн панӑ чи пысӑк хак вӑл – хӑй вӗрентнӗ ачасен хисепӗ. С.Н. Ершова вӗрентсе кӑларнӑ ачасем паянхи кун та хӑйсен вӗрентекенне ырӑпа кӑна асӑнаҫҫӗ, тӗрӗс воспитани пама пултарнӑшӑн, пурнӑҫра тӗрӗс ҫул суйласа илме пулӑшнӑшӑн тав тӑваҫҫӗ.

Москакасси шкулӗн 100 ҫулхи юбилейне хатӗрленсе музей уҫма ялсем тӑрӑх материалсем сахал мар шырарӗ. Ку ӗҫре Софья Никитичнӑпа пӗрлех Вера Ивановна Беспалова та нумай тӑрӑшрӗ. Вӗсем килти ӗҫсене пӑрахсах музей валли материалсем пухрӗҫ. Вӗсен пархатарлӑ ӗҫӗ-хӗлӗ нихӑҫан та ан иксӗлтӗр.

И. ПУШКИНА,
Москакасси шкулӗн аслӑ вожатӑйӗ.

Ӗҫ укҫи ыйтӑвӗсемпе

Ял хуҫалӑхӗнче ӗҫ укҫи пӗчӗкрех

Чӑвашстат тӑратнӑ сведенисем тӑрӑх, районти мӗн пур организацисенче уйӑхри вӑтам ӗҫ укҫин шайӗ 2008 ҫулта 8434 тенкӗпе танлашнӑ. Унччենхи ҫулхипе танлаштарсан, вӑл 44,4 процент ӳснӗ. Чӑваш Республики тӑрӑх вӑл вӑтамран 11369 тенкӗпе танлашать. Уйӑхри вӑтам ӗҫ укҫи шайӗпе пирӗн район республикӑра 5-мӗш вырӑн йышӑнать.

Районӑн вӑтам кӑтартӑвӗпе танлаштарсан, уйрӑмах пысӑк ӗҫ укҫи промышленность тата продукци тирпейлекен промышленноҫра палӑрать. Вӑл унта 18914 тенкӗпе танлашать. Ку кӑтарту районти вӑтам кӑтартуран 2,2 хут пысӑкрах.

Кризис ытларах промышленность предприятийӗсен ҫине витӗм кӳчӗ. Енчен те 2008 ҫулхи октябрь уйӑхӗнче ку отраслӗпе ӗҫ укҫи валли уйӑрнӑ фонд 6890 пин тенкӗпе танлашнӑ пулсан, ноябрь уйӑхӗнче вӑл 3654 пин тенкӗ пулнӑ е унччենхин 53 проценчӗ чухлӗ. 2008 ҫулхи ноябрь уйӑхӗнче, 2007 ҫулхи ҫав вӑхӑтрипе танлаштарсан, ӗҫ укҫин фончӗн ӳсӗмӗ 35,5 процентпа танлашнӑ.

Чӑвашстат кӑтартӑвӗсем тӑрӑх, районти 26 организацире ӗҫ укҫине пурӑнма кирлӗ минимумран кая тӳлеҫҫӗ. Ку вӑл ял хуҫалӑхӗнче, культура тата вӗрентӳ учрежденийӗсенче палӑрать.

Ӗҫ укҫи пӗчӗкки ял хуҫалӑхӗнче вӑй хуракансен тӗп проблемисенчен пӗри пулса тӑрать. 2008 ҫулта вӑл 5615 тенкӗпе танлашнӑ е районӑн вӑтам кӑтартӑвӗнчен 36 процент сахалрах. Кунта ҫавна шута илни те кирлӗ: унччենхи ҫулхипе танлаштарсан, ӗҫ укҫин шайӗ иртнӗ ҫул 49 процент ӳснӗ. Ӗҫ укҫине К. Иванов ячӗпе хисепленекен (2556 тенкӗ), «Чемеево» (3250 тенкӗ) хуҫалӑхсенче, «Лидер» агрофирмӑра (3032 тенкӗ), «Волга» обществӑра (3233 тенкӗ) сахал тӳлеҫҫӗ.

Чӑвашстат пӗлтерниччен ҫакӑ курӑнать. Пирӗн районпа ӗҫ укҫи тӳлесе тӑрассипе парӑмсем ҫук. Календарлӑ юлашки уйӑхпа илес пулсан вара уйрӑм хуҫалӑхсенче парӑмсем пур. Бухгалтери балансӗн даннӑйӗсем тӑрӑх организацисен персоналӗ умӗнчи кредит парӑмӗ декабрӗн 1-мӗшӗ тӗлне районӗпе 8,642 миллион тенкӗпе танлашнӑ. Парӑмсем уйрӑмах «Лидер» агрофирмӑра, «Волга» обществӑра, Ленин ячӗпе хисепленекен, «Свобода» хуҫалӑхсенче пысӑк.

Ӗҫлеме пултаракансен пурӑнма кирлӗ минимум шайӗ 2008 ҫулхи 3-мӗш кварталта Чӑваш Республикипе 4211 тенкӗпе танлашнӑ. 10 ял хуҫалӑх предприятийӗнче вара ӗҫ укҫине ҫак минимумран кая тӳлеҫҫӗ. 2009 ҫулхи январӗн 1-мӗшӗнчен тытӑнса ӗҫ укҫин уйӑхри вӑтам виҫи 4330 тенкӗпе танлашать.

Вӗрентӳ сферинче вӑтам ӗҫ укҫи уйӑхне 5655 тенкӗпе танлашать, вӑл шутран шкул сулне ҫитмен ача-пӑча учрежденийӗсенче 3916 тенкӗ. Ку вӑл ытларах ӗҫре пулӑшакан персонал тӗлӗшпе. Ку виҫе пурӑнма кирлӗ минимумран 8 процент сахалрах.

Культура учрежденийӗсенче илес пулсан, 2008 ҫулхи январь–ноябрь уйӑхӗсенче уйӑхри вӑтам ӗҫ укҫи 5157 тенкӗпе, клуб ӗҫченӗсен 3538 тенкӗпе танлашнӑ.

Пӗчӗк тата вӑтам предпринимательство предприятийӗсенче ӗҫ укҫи пӗчӗкки палӑрать. Налук инспекцийӗнчен тӑратнӑ даннӑйсем тӑрӑх, «Росток» (3942 тенкӗ), «Ягодка» (3847 тенкӗ), «Ветеран» (3052 тенкӗ), «Уют» (3367 тенкӗ) обществӑсенче ӗҫ укҫине пурӑнма кирлӗ минимумран кая тӳлеҫҫӗ. Кун пек ӗҫ укҫи ӗҫлесе илекенсем халех ӗнтӗ вӑхӑтлӑх ӗҫе тухайманшӑн пособисем, отпускнойсем, выходной пособисем кирлӗ таран, кредитсем илме пултараймаҫҫӗ.

Ӗҫ паракан ӗҫ укҫине «конвертсемпе» тӳлени те хӑйӗн ӗҫченӗсемшӗн ырӑ ӗҫ тумасть. Малашне тивӗҫлӗ пенси илесси ыйтуллӑ пулса тӑрать. Мӗншӗн тесен ку мелпе ӗҫ укҫи тӳлениччен Пенси фондне укҫа кусмасть. Ӗҫ укҫи сахал тӳленин ытти палӑрӑмӗсем те ҫук мар. Кусем вӗсем пӗчӗк ӗҫ тухӑҫлӑхӗ, кадрсем тӑтӑшах улшӑнса тӑни, производствӑра суранланнӑ тӗслӗхсем пулни.

Районта ӗҫ укҫи шайне ӳстерес тӗллевпе пӗчӗк тата вӑтам предпринимательство субъекчӗсемпе, суту-илӳ организацийӗсен, обществӑлла апатлану, йӑла ыйтӑвӗсене тивӗҫтерекен предприятисен ертӳҫисемпе уйрӑммӑн ӗҫлемелле, потребительсен таварӗсен тата услугӑсен хакӗсем ӳссе пынине кура коллективлӑ килӗшӳсене пропорциллӗ майпа ӗҫ укҫин шайне ӳстерсе пырассине те палӑртса хӑвармалла, ертӳҫӗсемпе специалистсене вӑйра тӑракан ӗҫ законодательствин нормисене, ӗҫ укҫи тӳлессин ыйтӑвӗсене вӗрентессине йӗркелемелле.

Э. СИМАКОВА,
район администрацийӗн экономика пайӗн пуҫлӑхӗ.